

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.62.194-202>

УДК 711.581,711.168,719

Топал Світлана Степанівна,

к.т.н., старший викладач

кафедри міського будівництва і господарства

Одеська державна академія будівництва та архітектури

topal.slavik@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-8330-4066>

Сингаївська Олександра Іванівна,

д.т.н., професор

кафедри міського будівництва

Київський національний університет будівництва і архітектури

o.syngaivska@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-1313-7201>

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСТА

Анотація: у статті розглядається важливість впливу культурної спадщини як важливого ресурсу і частини міської екосистеми; врахування історико-архітектурних аспектів при формуванні середовища життєдіяльності, створенні сприятливих можливостей для покращення якості історичних міст та урбанізованих територій на основі їхніх історичних особливостей.

Ключові слова: культурна спадщина; історико-архітектурні аспекти; потреби людини; середовище життєдіяльності.

Постановка проблеми. Формування міста є довгим історичним процесом, в результаті якого складається планувальна структура забудови міських територій. Система міста пристосовувалась до нових умов функціонування, і багатократність цих процесів визначила різноманітність функціональної організації та різноманітність планування забудови [1]. Культурна спадщина формує менталітет, є джерелом духовного збагачення, затверджує спадкоємність гуманістичних цінностей, впливає на соціальні процеси, сприяє гармонічній рівновазі в суспільстві. Історичні міста та урбанізовані території є просторовими структурами, що виражають еволюцію суспільства та його культурну ідентичність, є живим свідченням минулого, яке сформувало їх. Їх захист та інтеграція в сучасність є основою для містобудівного та земельного розвитку. Врахування історико-архітектурних аспектів є важливим фактором при покращенні організації міського середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливість збереження історичного середовища відображена в законі України «Про охорону

культурної спадщини», постанові Верховної Ради України «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів», ДБН Б2.2-12:2019 Планування і забудова територій» [2,3,4]. Розгляду історико-архітектурних аспектів як важливих факторів організації міського середовища присвячені роботи Миловидова М.М., Ранинського Ю. В., Посацького Б. С., Яргіної З. Н., Товстенка Т. Д., Черепанова К. А., Крижановської Н. Я., Вотінова М. А., Беккера А. Ю., Щенкова А. С., Бочарова Ю. П., Дагданової І. В., Грекова О. С., Доценко Т. А. [5-15].

Метою публікації є визначення історико-архітектурних аспектів, що впливають на формування середовища життєдіяльності людини.

Основна частина. Урбанізація як процес швидкого зростання старих і появи нових міст потребує створення різностороннього потенціалу міста, заохочення інновацій та добробуту, стійкого зв'язку між міською різноманітністю та економічним зростанням. Місто ХХІ сторіччя є центром промисловості, розквіту економіки та культурних досягнень. Міста здатні давати щось кожному лише тому і лише тоді, якщо вони створені для кожного [16]. Ідеальний варіант міста згідно сучасних урбаністичних поглядів – це місто, що враховує інтереси та можливості кожного представника суспільства незалежно від соціального та фізичного стану, матеріальної спроможності і існує заради забезпечення сприятливих, здорових, зручних і естетичних умов для проживання людини. Зручні та комфортні міста роблять їх жителів щасливими. В них безпечно, затишно та цікаво.

Обережного відношення та ретельної уваги заслуговують райони історичної забудови як особливо цінна та тендітна частина міста. При виконанні комплексу заходів з покращення якості середовища життєдіяльності вони потребують поліпшення функціонально-планувальної організації території та забудови, створення більш комфортних мікрокліматичних, санітарно-гігієнічних та естетичних умов. Пошук балансу між житловою функцією, що поступово витісняється в історичних кварталах зростаючою громадською, при обов'язковому збереженні якостей історично цінної планувальної структури, будівель та споруд, ландшафту з метою забезпечення повноцінного середовища є важливим завданням сучасного містобудування.

Міста, що раніше створювались для людей, сьогодні зазнали великих змін під впливом індустріалізації, автомобілізації, уніфікації та стандартизації забудови. Їх розвиток прийняв екстенсивний характер, орієнтуючись на кількісні, а не якісні показники. І сучасні урбаністи приділяють велику увагу факторам та критеріям формування повноцінного середовища життєдіяльності, що були характерні для історичних міст, та забезпечували сприятливі, здорові, зручні та естетичні умови для проживання людини. Від якісних характеристик

проекту реконструкції міста провідним чином залежить подальший його розвиток – зростання та розквіт або занепад та деградація [17].

Необхідність та важливість забезпечення гармонійного розвитку історичних міст та їх оточення, міської спадщини була підкреслена Віденським меморандумом та Декларацією про збереження історичних міських ландшафтів ЮНЕСКО (2005), Єрусалимською нарадою щодо нових підходів до збереження історичних міст (2006), Санкт-Петербурзькою конференцією ЮНЕСКО «Управління та збереження історичних центрів міст, внесених до Списку Всесвітньої спадщини» (2007), Квебецькою декларацією ІКОМОС про збереження духу місця (2008), Рекомендаціями про історичні міські ландшафти, прийнятими ЮНЕСКО 10 листопада 2011 р. [18]. Основною метою даних документів являється розробка принципів та стратегій, що повинні бути застосовані при кожному втручанні в історичні міста та урбанізовані території та призначені для охорони цінностей історичних міст та їх оточення, а також їх інтеграції в сучасне соціальне, культурне та економічне життя. Ці заходи повинні гарантувати як шанобливе ставлення до матеріальних та нематеріальних цінностей спадщини, так і до якості життя населення.

Історичні міста та урбанізовані території, як живі організми, схильні до постійних змін, що стосуються всіх елементів міста (природних, людських, матеріальних та нематеріальних). Матеріальні елементи включають, на додаток до міської структури, елементи архітектури, ландшафти усередині та навколо міста, археологічні залишки, панорами, небесні лінії (силуети), видові сектори та місцеві пам'ятки. Нематеріальні елементи включають види діяльності, символічні та історичні функції, культурні звичаї, традиції, спогади та культурні орієнтири, які становлять сутність їхньої історичної цінності. Оточення визначається природним та культурним середовищем, в якому розташовується міська історична спадщина, що впливає на статичне чи динамічне сприйняття її територій, доставляє переживання, естетичну насолоду, безпосередні соціальні, економічні, культурні відносини. «Дух місця» (*genius loci*) – матеріальні та нематеріальні, фізичні та духовні елементи, що надають території її індивідуального неповторного характеру, сенсу, емоційності та таємничості [19]. Охорона, розвиток та адаптація історичних міст та міських територій, а також їх оточення, включають в себе необхідні процедури для їх захисту, збереження, модернізації та управління, розробка яких базується на комплексному аналізі історико-архітектурних аспектів середовища міста з метою виявлення домінуючих властивостей (рис. 1).

При впровадженні елементів сучасного характеру особлива увага має бути приділена наступності композиції, яка, не надаючи негативного впливу на існуючу архітектуру, водночас повинна відповідати духу місця та бути

наділеною глибоким розумінням історичного міського контексту для запобігання серйозним негативним наслідкам для історичних міст та урбанізованих територій в вигляді втрати ідентичності та характеру місця, перетворенню в міста з єдиною функцією туризму та дозвілля, непридатні для повсякденного життя.

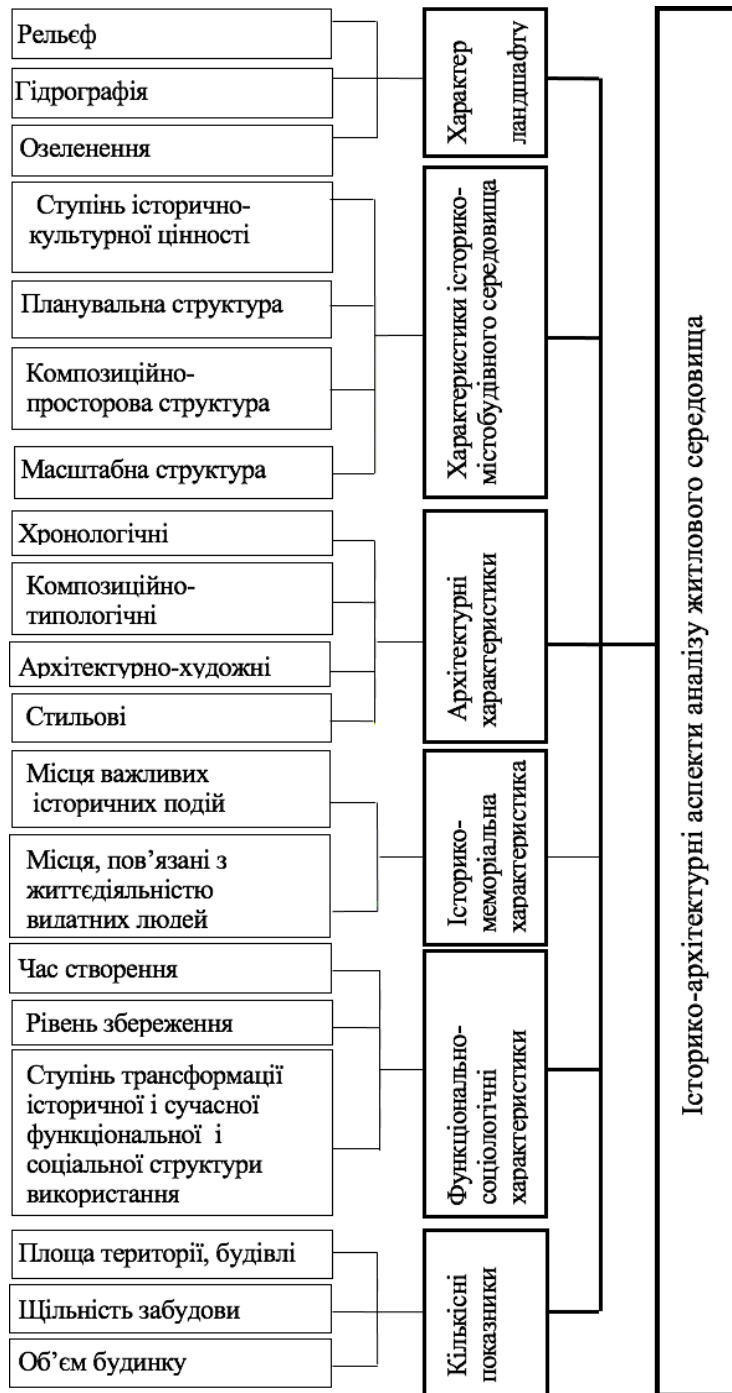

Рис.1. Історико-архітектурні аспекти аналізу середовища

Встановлення рівноваги між громадськими відкритими просторами та щільною забудовою, врахування потреб мешканців в об'єктах обслуговування, регламентація руху транспорту з метою мінімізації навантаження та шкідливого впливу, заохочення пішохідного руху, розвиток екологічно чистого громадського транспорту, підвищення енергетичної ефективності та зниження рівня забруднення сприятимуть збагаченню середовища міста при збереженні живої наступності його історії [20].

Висновки. Концепція містобудівного розвитку історичного міста характеризується повагою до історичних цінностей, структур та нашарувань різних епох, просторової організації та традиційної морфології; має включати аналіз археологічних, історичних, архітектурних, технічних, соціологічних, економічних цінностей, охоплюючи матеріальні і нематеріальні елементи. Збереження ідентичності місця без перешкод для його еволюції з метою розвитку середовища життєдіяльності базується на врахуванні діючих стандартів та обмежень, законодавчих, соціальних, фінансових та економічних факторів.

Список джерел

1. Миловидов Н. Н., Осин В. А., Шумилов М. С. Реконструкция жилой застройки, М.: Высшая школа, 1980. 240 с.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» https://kodeksy.com.ua/pro_ohoronu_kul_turnoyi_spadwini.htm
3. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів. Верховна Рада України; Постанова від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1359-14> (дата звернення 8.12. 2021).
4. ДБН Б.2.2.-12:2019 «Планування і забудова територій». URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_2_2_12/1-1-0-1802http://dbn.at. (дата звернення: 14.11.2021).
5. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Процеси урбанізації та територіальне розпланування: навчальний посібник. Львів: Львівська Політехніка, 1997. 116 с.
6. Ранинский Ю. В. Памятники орхитектуры и градостроительства: учебное пособие / под ред. Н. Н. Миловидова, В. Я. Орловского, А. Н. Белкина. М.: Высшая школа, 1988. 63 с.
7. Яргина З. Н., Косицкий Я. В., Владимиров В. В. Основы теории градостроительства. М.: Стройиздат. 1986. 326 с.
8. Товстенко Т. Д. Реконструкция исторической застройки городов. К.: Будівельник, 1984. 64 с.
9. Черепанов К. А. Проблемы выбора оптимальных параметров застройки в зависимости от социальных, экономических и экологических свойств

городской среды. *Молодой ученый*. 2014. № 2 (61) С. 216-232. URL: <https://moluch.ru/archive/61/9036/>. (дата звернення 14.02.19).

10. Крыжановская Н. Я., Вотинов М. А. Принципы гуманизации архитектурно- градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова): монография. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бехетова, 2016. 186 с.

11. Беккер А. Ю., Щенков А. С. Современная городская среда и архитектурное наследие: эстетический аспект / ЦНИИ теории и истории архитектуры. М.: Стройиздат, 1986. 204 с.

12. Бочаров Ю. П., Кудрявцев О. К. Планировочная структура современного города. М.: Изд-во литературы по стр-ву, 1972. 159 с.

13. Дагданова И. Б. Современные принципы организации городского квартала как тенденция гуманизации жилой среды (на примере городов стран Западной Европы). КиберЛенинка. URL:[https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-printsipy-organizatsii-gorodskogo-kvartala-kak-tendentsiya-gumanizatsii-zhiloj-sredy-na-primere-gorodov-stran-zapadnoy](https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-printsipy-organizatsii-gorodskogo-kvartala-kak-tendentsiya-gumanizatsii-zhiloj-sredy-na-primere-gorodov-stran-zapadnoy-evropy) (дата звернення: 22.09.2018).

14. Греков А. С. Формирование жилых структур в исторически сложившейся застройке городов юга Украины (на примере г. Одессы): дис. ... канд. арх.:18.00.02 / Киев. инж.-строит. ин-т. Киев, 1989. 202 с.

15. Доценко Т. А. Методика формирования новой жилой застройки в условиях реконструкции центров крупнейших городов (на примере г. Киева): автореф. дис. ...канд. архитектуры: 18.00.02 / Киев. инж.-строит. ин-т. Киев, 1991. 19 с.

16. Джекобс Д. Смерть и жизнь больших американских городов / пер. с англ. М.: Новое издательство, 2011. 460 с.

17. Топал С. С., Шкрабик Й. В. Пріоритетність якості середовища серед показників міста. *Проблеми та перспективи розвитку будівельного комплексу м. Одеси*: матеріали III всеукраїнської наук.-практ. конф., 17-18 грудня 2020 р. м. Одеса: ОДАБА, 2020. С. 26.

18. The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas] https://www.icomos.org/charters/RUSS_Valletta_principles.pdf

19. Анциферов Н.П. Душа Петербурга, <https://booksonline.com.ua/view.php?book=50960>

20. Плешкановська А. М., Савченко О. Д. Епохи та міста. Київ: Логос. Інститут урбаністики, 2019. 264 с.

References

1. Milovidov N. N., Osin V. A., Shumilov M. S. (1980). *Reconstructio aedificiorum residentialium*. M.: Schola Superiore, 240 p. (in Russian)
2. Lex Ucrainae de Praesidio culturae Heritages. [Online]. Available: https://kodeksy.com.ua/pro_ohoronu_kul_turnoyi_spadwini.htm (in Ukraine)
3. Circa notionem progressui habitationum sustineri. Verkhovna Rada Ucrainae; Resolutio 24.12.1999 § 1359-XIV. [Online]. Available: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1359-14> (in Ukraine)
4. DBN B.2.2.-12: (2019) "Consilium et progressum finium". [Online]. Available: URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_2_2_12/1-1-0-1802http://dbn.at. (in Ukraine)
5. Posatsky B. S. (1997). *Fundamenta consiliorum urbanorum. Urbanizationis processibus et spatiis agitatis*. Lviv: Lviv Polytechnic, 116 p. (in Ukraine)
6. Raninsky Y. V. (1988). *Monumenta architecturae et urbanae ordinationis*. M.: Superioris Scholae, 63 p. (in Russian)
7. Yargina Z. N., Kositsky Y. V., Vladimirov V. V. (1986). *Institutiones institutionis urbanae theoriae*. M.: Stroyizdat, 326 p. (in Russian)
8. Tovstenko T.D. (1984). *Reconstructio progressus historici urbani*. K.: conditor, 64 p. (in Russian)
9. Cherepanov K. A. (2014). *Problemata eligens meliorem parametri constructionis secundum proprietates sociales, oeconomicas et oecologicas rerum urbanarum. Juvenis physicus. № 2 (61)*. [Online]. Available: URL: <https://moluch.ru/archive/61/9036/.216-232pp>. (in Russian)
10. Kryzhanovskaya N. Ya., Votinov M. A. (2016). *Principia humanizationis infrastructurae architecturae et oppidi consiliorum in maximis Ucrainae urbibus (exemplum urbis Kharkov): monographum*. Kharkiv: eos KhNUGH. A.N. Bekhetova. 186 p. (in Ukraine)
11. Becker A. Yu., Shchenkov A. S. (1986). *Moderni urbani ambitus et hereditas architecturae: aesthetic aspect / Central Research Institute of Theory and History of Architecture*. M.: Stroyizdat. 204 p. (in Russian)
12. Bocharov Y. P., Kudryavtsev O. K. (1972). *Structura urbis modernae planning*. M.: Izd-vo literatury po str-vn. 159 p. (in Russian)
13. Dagdanova I. B., *Moderna principia organizationis quartae urbanae tamquam inclinatio humanizationis vitae ambitus (exempli gratia civitatum in Europa occidentali)*. [Online]. Available: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-printsipy-organizatsii-gorodskogo-kvartala-kak-tendentsiya-gumanizatsii-zhiloy-sredy-na-primere-gorodov-stran-zapadnoy> (in Russian)
14. Grekov A. S. (1989). *Institutio structurarum residentialium in progressu*

historico civitatum in Ucraina meridionali (exempli gratia Odessa): dis. Cand. arch.: 18.00.02 / Kiev. architectus in-t. Kiev. 202 p. (in Russian)

15. Dotsenko T. A. (1991). Methodi formationis novarum aedificiorum residentialium in conditionibus refectionis centra maximarum civitatum (exempli gratia Kiev): auctoris ref. dis. cand. architecturae: 18.00.02 / Kiev. architectus in-t. Kiev. 19 p. (in Russian)

16. D. Jacobs (2011). Mors et vita magnarum civitatum Americae/transl. cum Anglis M.: Novoe izdatelstvo. 460 p. (in Russian)

17. Topal S. S., Shkrabik J. V. (2020). *Prioritas qualitatis environmental in indicibus urbanis*. Problemata et spes evolutionis Odessae complexus constructionis: materias scientiarum Ucrainae III-practicae. conf., Decembris 17-18, 2020, Odessa: ODABA. 26 p. (in Ukraine)

18. Valletta Principia tuendae ac procurationis Historic Urbium, Oppidorum et Regionum. Urbanorum. [Online]. Available: URL: https://www.icomos.org/charters/RUSS_Valletta_principles.pdf (in Russian)

19. Antsiferov N. P., Animae Sanctae Petropolitanae. [Online]. Available: URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=50960> (in Russian)

20. Pleshkanovska A. M., Savchenko O. D. (2019). Appium et urbes. Kyiv: Logos. Institutum Urbanismi. 264 p. (in Ukraine)

Аннотация

Топал Светлана Степановна, к.т.н., старший преподаватель кафедры городского строительства и хозяйства, Одесская государственная академия строительства и архитектуры.

Сингаевская Александра Ивановна, д.т.н., профессор кафедры городского строительства, Киевский национальный университет строительства и архитектуры.

Историко-архитектурные аспекты организации города

В статье рассматривается значимость влияния культурного наследия как важного ресурса и части городской экосистемы; учет историко-архитектурных аспектов при формировании среды жизнедеятельности, создании благоприятных возможностей для улучшения качества исторических городов и урбанизированных территорий на основе их исторических особенностей. Осторожного отношения и тщательного внимания заслуживают районы исторической застройки как особенно ценная и хрупкая часть города. При выполнении комплекса мероприятий по улучшению качества среды жизнедеятельности они нуждаются в улучшении функционально-планировочной организации территории и застройки, создании более комфортных микроклиматических, санитарно-гигиенических и эстетических

условий. Поиск в исторических кварталах баланса между жилой функцией, постепенно вытесняемой растущей общественной, при обязательном сохранении качеств исторически ценной планировочной структуры, зданий и сооружений, ландшафта с целью обеспечения полноценной среды является важной задачей современного градостроительства.

Ключевые слова: культурное наследие; историко-архитектурные аспекты; потребности человека; среда жизнедеятельности.

Annotation

Svitlana Topal, Ph.D., Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Oleksandra Synhayivska, doctor of Technical Sciences, Professor, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Historical and architectural aspects of the city organization

The article considers the importance of the impact of cultural heritage as a big resource and part of the urban ecosystem is considered; taking into account historical and architectural aspects in the formation of the living environment, creating favorable opportunities for improving the quality of historic cities and urban areas based on their historical features. Areas of historic buildings as a particularly valuable and fragile part of the city deserve careful treatment and careful attention. When they implement a set of measures to improve the quality of the living environment, they need to improve the functional and planning organization of the territory and buildings, creating more comfortable microclimatic, sanitary and aesthetic conditions. Balancing public open spaces and dense buildings, taking into account the needs of residents in service facilities, regulating traffic to minimize congestion and harmful effects, encouraging pedestrian traffic, developing clean public transport, increasing energy efficiency and reducing pollution will contribute to environmental pollution city while preserving the living continuity of its history. Finding a balance between the housing function, which is gradually being supplanted in the historical quarters by the growing public, while preserving the qualities of historically valuable planning structure, buildings and structures, landscape to ensure a full environment is an important task of modern urban planning. The concept of urban development of a historic city is characterized by respect for historical values, structures and layers of different eras, spatial organization and traditional morphology; should include an analysis of archaeological, historical, architectural, technical, sociological, economic values, covering tangible and intangible elements. Preserving the identity of a place without obstacles to its evolution in order to develop the living environment is based on current standards and restrictions, legal, social, financial and economic factors.

Keywords: cultural heritage; historical and architectural aspects; human needs; living environment.